

Freedom Exhibited: Leaning at the Seder

Leib Zalesch, Shabbat HaGadol 5773, EDOS

A) Textual Justification

(1) שמות פרק יג

(יח) וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת הָעָם דֶּרֶךְ הַמַּדְבָּר, יָם סוּף, וַחֲמִשִּׁים עֶלּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

(2) כַּף הַחַיִּים סִימָן תַּע"ב סַעִיף קָטָן יג

וְכָתַב הָרֵב או"ח דַּע"ה ע"ג בִּשְׁם מ"ר וּמִדְרַשׁ יִלְמְדֵנוּ, סִמָּךְ לְהַסִּיבָה מִהַתּוֹרָה, דְּכָתִיב, "וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת הָעָם" וְכו'. מִלְמַד, שֶׁהוֹשִׁיבֵנוּ בְּהַסִּיבָה דֶּרֶךְ בְּנֵי מַלְכִּים, מִסּוּבִין, רְבוּצִין עַל מַטּוֹתֵיהֶן. וְכֵן כָּתַב הַשּׁו"ג לְקָמֶן ס"י תַּפְ"ו אוֹת י"ב בִּשְׁם סֵפֶר הַמִּנְהִיג, וְהַרְדָּ"א יַעֲוִיין שֵׁם. יַפ"ל שֵׁם.

(3) שְׁמוּאֵל א פֶּרֶק כ

(כח) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל מוֹשְׁבוֹ כַּפֶּעַם בַּפֶּעַם אֶל מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיִּקֶּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שְׂאוֹל וַיִּפְקֵד מִקּוֹם דָּוִד:

(4) רַש"י שְׁמוּאֵל א פֶּרֶק כ

וַיִּקֶּם יְהוֹנָתָן – עֲמֵד מִמְּקוֹמוֹ, לִפִּי שְׂאִין דֶּרֶךְ הַבֵּן לְהִיּוֹת מִיִּסָּב אֲצֵל אֲבִיו. שְׁדַרְכָּן הִיָּה לְאֹכֹל מִסּוּבִין עַל הַמַּטּוֹת וְהִיָּה דָוִד מִיִּסָּב בֵּין יְהוֹנָתָן וּבֵין שְׂאוֹל. עֲכָשִׁיו, שְׂלֹא בֹא דָוִד, לֹא הִיִּסָּב יְהוֹנָתָן עַד שִׁיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שְׂאוֹל, וְאַחֲרַיִךְ כֵּךְ יֵשֶׁב יְהוֹנָתָן מִצַּד אַבְנֵר ...

(5) מִשְׁנֵה מִסַּכַּת פִּסְחִים פֶּרֶק י מִשְׁנֵה א

עֲרַבִי פִּסְחִים, סִמּוֹךְ לְמִנְחָה, לֹא יֹאכֵל אָדָם עַד שֶׁתַּחֲשֹׁךְ. וְאַפִּילוֹ עֲנִי שְׁבִיִּשְׂרָאֵל לֹא יֹאכֵל עַד שִׁיִּסַּב, וְלֹא יִפְתְּחוּ לוֹ מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וְאַפִּילוֹ מִן הַתַּמְחֹוִי:

B) Philosophical Justification

(6) רַמְב"ם הַלְכוֹת חֲמִץ וּמִצֵּה פֶּרֶק ז

הַלְכָה ו | בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיִּיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ הוּא בַּעֲצָמוֹ יֵצֵא עֵתָה מִשְׁעֲבוֹד מִצְרַיִם, שְׁנֹאמֵר (דְּבָרִים ו) "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשֶּׁם" וְגו', וְעַל דְּבַר זֶה צוּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה, (דְּבָרִים ה') "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", כְּלוּמָר, כְּאִילוֹ אַתָּה, בַּעֲצָמְךָ, הָיִיתָ עֶבֶד, וַיֵּצֵאתָ לְחִירוֹת, וְנִפְדִּיתָ.

הַלְכָה ז | לִפְיֶכֶךְ כְּשִׁסּוּעַד אָדָם בְּלִילָה הַזֶּה צָרִיךְ לְאֹכֹל וּלְשַׁתּוֹת וְהוּא מִיִּסָּב דֶּרֶךְ חִירוֹת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בֵּין אַנְשֵׁים בֵּין נָשִׁים חַיִּיב לְשַׁתּוֹת בְּלִילָה הַזֶּה אַרְבַּעַת כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן. אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶם – וְאַפִּילוֹ עֲנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצַּדִּיקָה – לֹא יִפְתְּחוּ לוֹ מֵאַרְבַּעַת כּוֹסוֹת; שִׁיעוֹר כָּל כּוֹס מִהֵן רִבְעִית.

הַלְכָה ח | אֲפִילוֹ עֲנִי שְׁבִיִּשְׂרָאֵל, לֹא יֹאכֵל עַד שִׁיִּסַּב. אֲשֶׁה – אֵינָה צָרִיכָה הַסִּיבָה, וְאֵם אֲשֶׁה חֲשׁוּבָה הִיא, צָרִיכָה הַסִּיבָה. וְכֵן אֲצֵל אֲבִיו, וְהַשְׁמַשׁ בְּפָנָיו רַבּוֹ, צָרִיכִין הַסִּיבָה; אֲבָל תַּלְמִיד בְּפָנָיו רַבּוֹ אֵינוֹ מִיִּסָּב אֲלֵא אִם כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְהַסִּיבָה יָמִין אֵינָה הַסִּיבָה, וְכֵן הַמִּיִּסָּב עַל עַרְפוֹ אוֹ עַל פָּנָיו אֵין זֶה הַסִּיבָה. וְאֵימָתִי צָרִיכִין הַסִּיבָה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת כִּזִּית מִצֵּה וּבִשְׁתֵּיית אַרְבַּעַת כּוֹסוֹת הָאֵלוֹ, וְשֹׁאֵר אֲכִילָתוֹ וּשְׁתֵּייתוֹ – אִם הִיִּסָּב, הִרִי זֶה מִשׁוּבָה; וְאִם לֹא, אֵינוֹ צָרִיךְ.

(7) תַּלְמוּד בַּבְּלִי מִסַּכַּת פִּסְחִים דָּף קח עֲמוּד א

"וְאַפִּילוֹ עֲנִי שְׁבִיִּשְׂרָאֵל לֹא יֹאכֵל עַד שִׁיִּסַּב."

אֵיתָמֵר: מִצֵּה – צָרִיךְ הַסִּיבָה,

מִרּוֹר – אֵין צָרִיךְ הַסִּיבָה.

יַיִן – אֵיתָמֵר מִשְׁמִיָּה דְּרַב נַחֲמָן: צָרִיךְ הַסִּיבָה, וְאֵיתָמֵר מִשְׁמִיָּה דְּרַב נַחֲמָן: אֵין צָרִיךְ הַסִּיבָה.

וְלֹא פְּלִיגִי, הֵא – בְּתַרְתִּי כְּסִי קִמְאִי, הֵא – בְּתַרְתִּי כְּסִי בְּתַרְאִי.

אִמְרִי לֵה לֵהאִי גִיסָא, וְאִמְרִי לֵה לֵהאִי גִיסָא.

אִמְרִי לֵה לֵהאִי גִיסָא: תְּרִי כְּסִי קִמְאִי – בַּעֲוֵי הַסִּיבָה, דִּהֲשַׁתָּ הוּא דְקָא מִתְחַלָּא לֵה חִירוֹת.

תְּרִי כְּסִי בְּתַרְאִי לֹא בַּעֲוֵי הַסִּיבָה – מֵאִי דִּהוּה הוּא!

ואמרי לה להאי גיסא: אדרבה, תרי כסי בתראי בעו הסיבה - ההיא שעתא דקא הויא חירות, תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה - דאכתי עבדים היינו קאמר. השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי - אידי ואידי בעו הסיבה.

C) A Mitzvah in Jeopardy?

8) ראבי"ה חלק ב – מסכת פסחים סימן תקכה ד"ה ונכנס לבית

ונכנס לבית הכנסת ומתפלל מנחה ומעריב. ואין מקדשין בבית הכנסת, כי אין לך עני שאין לו יין לארבע כוסות וכדתנן, "אפילו עני שבישראל, לא יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין" – שאם אין לו, על הקהל לתת לו: וחוזר לביתו, ויושב בהסבה. ובזמן הזה שאין רגילות בארצינו להסב, שאין רגילות בני חורין להסב, ישב כדרכו: ואין צריך ליטול משום סתם ידים עסקניות ...

9) ערוך השולחן אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

סעיף ג | וזהו הטעם שהצריכו חז"ל הסיבה – מפני שכך היה בימיהם, שבני חורין היו אוכלין, דרך הסיבה, על כרים וכסתות, דרך גדלות. ולכן, יכין מושבו מבעוד יום, ומקום המושב שיהיה בהסיבה דרך חירות. - ודע, שהטור כתב בשם ראבי"ה, דבזמן הזה, במדינתנו, שאין רגילין לאכול בהסיבה, אינו צריך להסב, עיין שם. אבל כל רבותינו לא סבירא לן כן. ואדרבא – נראה לעניות דעתי דכיון שמצוה לעשות שינויים בליל זה, כמו שכתב הרמב"ם בפרק ז [הלכה ג], שצריך לעשות שינויים בליל זה כדי שיראו הבנים וישאלו, אם כן, אין לך שינוי טוב מהסיבה, שאין אנו רגילים בזה, ועכשיו עושין אותו! - וראיה לזה, שהרי במשנה [קט"ז], בשאלת "מה נשתנה", לא הוזכרה שאלת ההסיבה, ובנוסחא שלנו ישנה. והטעם, דבזמן המשנה לא היתה שינוי, ולא היה לבן מה לשאול על זה. אבל עכשיו, שואל על השינוי! ולכן, העיקר כדברי רוב הפוסקים, שחייב יש בהסיבה: **סעיף ד |** ועוד ראיה ברורה דצריך הסיבה, ממשנה דערבי פסחים, ששנינו ד"אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב", כלומר, דלא תימא כיון דעני הוא ואין דרכו בהסיבה אין צריך הסיבה – קא משמע לן דלא. והוא הדין לדידן! ורבינו הרמ"א בסעיף ב' כתב ד"אפילו עני, שאין לו כרים, יסב על הספסל", עד כאן לשונו, כלומר, יעשה איזה הסיבה כל דהוא על הספסל להניח בגדו או חפץ אחר, ובלבד שלא יהא בלא הסיבה, דהסיבה מעכבת.

10) שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

סעיף ב | יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו, ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות. הגה: ואפילו עני שאין לו כרים, ישב על הספסל (מרדכי ריש פרק ערבי פסחים). **סעיף ג |** כשהוא מיסב, לא יטה על גבו, ולא על פניו, ולא על ימינו, אלא על שמאלו. (ואין חילוק בין אטר לאחר) (טור בשם רש"י ות"ה סימן קל"ו).

11) טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

ויסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות. וכתב אבי העזרי (=הרא"ש), "בזמן הזה, שאין רגילות בארצינו להיסב, יושב כדרכו, ואינו צריך להיסב." וכשהוא מיסב, לא יטה על גבו, ולא על פניו, ולא על ימינו אלא על שמאלו. ופירש רשב"ם, מפני שצריך לאכול בימינו. ולפי זה, איטר יד ימינו, יטה על ימינו. ורש"י פירש הטעם שלא יקדים קנה לושט, ולפי זה, אין חילוק בין איטר לאחר: בן אצל אביו צריך הסיבה אפילו הוא רבו מובהק תלמיד לפני רבו אינו צריך הסיבה, אפילו אינו רבו מובהק, אלא אם כן נתן לו רבו רשות:

12) רשב"ם מסכת פסחים דף קח עמוד א

הסיבת ימין לאו שמה הסיבה. שהרי בימינו הוא צריך לאכול:

13) כף החיים סימן תע"ב סעיף קטן מו

בפסחים ק"ה ע"א מסתפק, איזה מן הכוסות צריך הסיבה? ומסיק, השתא דאתמר הכי ואתמר הכי, אידי ואידי בעי הסיבה. אבל המפרשים מקשים, דהא בעלמא קיימא לן איפכא – דכל ספיקא דרבנן לקולא! ויש אומרים, דהכא, כיון דמילתא דלא טירחא הוא, עבדינן לרווחא דמילתא. והר"ן כתב דעל כרחך, אית לן למימבד הסיבה בכולהו, דאי נזיל

לקולא, אמאי נקיל בהני טפי מהני? ואי נקיל בתרווייהו, הא מעקרא מצות הסיבה לגמרי! כסף משנה פרק ז. ואם כן, כיון דאיכא בהו ספיקא, וקיימא לן בעלמא ספיקא דרבנן לקולא, אלא דהכא יש להחמיר מטעמים הנזכר, אפשר לומר בדיעבד, אם שתאן בלא הסיבה, דיצא. ועוד, שיש לצרף לזה גם כן דעת ראבי"ה, דסבירא ליה בזמן הזה אין צריך הסיבה. וכן דעת קצת מאחרונים, כמו שכתב לקמן אות מח, יעויין שם.

D) Binders Full of Women

14) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קח עמוד א
אשה אצל בעלה – לא בעיא הסיבה, ואם אשה חשובה היא – צריכה הסיבה.

15) רשב"ם מסכת פסחים דף קח עמוד א
אשה אינה צריכה הסיבה, מפני אימת בעלה, וכפופה לו.
ומפרש בשאילתות דרב אחאי, לאו דרכייהו דנשי למיזגא:

16) רי"ף מסכת פסחים דף כג עמוד א
אשה אינה צריכה הסיבה, ואם אשה חשובה היא – צריכה הסיבה

17) טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב
אשה – אינה צריכה הסיבה, ופירש רשב"ם מפני שאימת בעלה עליה, ולפי זה, אלמנה וגרושה בעו הסיבה.
ובה"ג כתב משום דלאו אורח ארעא דאשה למזגא, ולפי זה, כל אשה אינה צריכה הסיבה.
אשה חשובה צריכה הסיבה.

18) שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב
סעיף ד | אשה אינה צריכה הסיבה אלא אם כן היא חשובה. הגה: וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות (מרדכי ריש פ' ע"פ ורבינו ירוחם), אך לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראבי"ה דכתב דבזמן הזה אין להסב (דעת עצמו).

19) ראבי"ה חלק ב - מסכת פסחים סימן תקכה ד"ה ונכנס לבית
ונכנס לבית הכנסת ומתפלל מנחה ומעריב. ואין מקדשין בבית הכנסת, כי אין לך עני שאין לו יין לארבע כוסות וכדתנן, "אפילו עני שבישראל, לא יאכל עד שישב, ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין" – שאם אין לו, על הקהל לתת לו:
וחוזר לביתו, ויושב בהסבה. ובזמן הזה שאין רגילות בארצינו להסב, שאין רגילות בני חורין להסב, יושב כדרכו:
ואין צריך ליטול משום סתם ידים עסקניות ...

20) ט"ז אורח חיים סימן תעב ס"ק ג
(ג) (פמ"ג) דבזמן הזה כו'. - דראבי"ה סבירא ליה בזמן הזה אינה צריכה להסב כיון דאין רגילות בארצנו בשאר השנה להסב אלא יושב כדרכו, על זה סומכות הנשים שלא להסב. וכתה מורי חמי זכר לברכה

21) ספר הלכות גדולות סימן יא - הלכות פסח פרק כל שעה עמוד קפ
ונשים – אף על גב דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, לענין פסח מיחייבין בכל מילי כגברי, לבעורי חמירא, ומיכל פטירא ומשתי הני ארבעי כסי דחמרא, דאמר רב יהודה אמר שמואל (שם), נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס (ירושלמי ע"פ).

22) ערוך השולחן אורח חיים הלכות פסח סימן תעב
סעיף ו | אמרו חז"ל [ק"ח.], "אשה אצל בעלה אינה צריכה הסיבה, ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה." ופירש רשב"ם [ד"ה אשה], דמפני שכפופה לבעלה, אינה צריכה הסיבה. "ואשה חשובה מקרי כשבעלה מתפאר בה וגדולה במעלה יותר ממנו, ואם כן, אינה כפופה לו, וצריכה הסיבה. וממילא, דאשה שאין לה בעל, כל אשה צריכה הסיבה; וכן אם אין הבעל בביתו, כל אשה צריכה הסיבה.

- אבל בשאלות [פ' צו], כתב "אשה אינה צריכה הסיבה, דלאו דרכייהו דנשי למיזגי, " עיין שם. ועל כל הנשים קאי, דגירסתו לא היתה "אשה אצל בעלה, " אלא "אשה, " סתם. וכן הוא ברי"ף. והטעם משום דאין דרכן להטות על צידן. ואם אשה חשובה היא, כלומר, גדולה בנוי או בעושר כאשה חשובה שבפרק אין מעמידין [כ"ה:], שדרכה להטות, צריכה הסיבה, כאיש.

- ועכשיו, אין דרך נשים בהטייה כלל, ואין נשים שלנו עושות הסיבות. ורבינו הרמ"א בסעיף ד כתב ד"נשים שלנו מקרי חשובות וצריכות הסיבה, רק שסומכות על ראבי"ה, דבזמן הזה אין להסב, " עד כאן לשונו. וזהו מהמרדכי. ולעניות דעתי, קשה לומר כן, דאם כן, למה האנשים לא סמכו על ראבי"ה?! ועוד, שהוא דיעה יחידא! אלא, נראה שסמכו על השאלות והרי"ף לפי גירסת "וחשובה לא שכיח". ואפילו אם היא חשובה, אינה מחזקת עצמה כן:

23) כף החיים סימן תע"ב סעיף קטן כו

אלא אם כן היא חשובה – ואשה חשובה, כתב הרב מנוח, כלומר, שאין לה בעל, והיא גברת הבית. אי נמי, שהיא חשובה בפרי ידיה, בת גדולי הדור, אשח חיל יראת ה'. אי נמי, שיש לה עבדים ושפחות, שאינה צריכה לסתעסס בצרכי הבית. עד כאן לשונו. והביא דעתו כסף משנה פרק ז והפרי חדש. מיהו, לטעמים הנזכר, יקשה מה שכתב כאן מור"ם ז"ל בהגה, בשם המרדכי, ורי"ו, דכל הנשים שלנו מיקרי חשיבות – וכי כולם בנות גדולי הדור, או שיש להם עבדים ושפחות?! אמנם, הרוקח בסימן רפ"ג כתב, ואם אשה חשובה, שאין הבעל מקפיד עליה, צריכה הסיבה, עד עאן לשונו. והביא ח"ק אות ח'. ולפי זה, יבאו דברי מהר"ם ז"ל על נכון. דכיון דהחשיבות הוא תלוי בקפידת הבעל, ועתה אין דרך הבעל להקפיד על זה, כל הנשים שלנו מיקרי חשובות.

24) פירוש הב"ח על הטור אורח חיים סימן תעב סעיף קטן ד

אשה חשובה צריכה הסיבה. שם בגמרא. ולפירוש השאלות – ניהא, דאשה חשובה אורחא למיזגא. אבל לפירוש רשב"ם – קשיא, דאף אשה חשובה צריך שתהיה עליה אימת בעלה! ועוד, דאימת בעלה ודאי אינו כל כך כאימת האב על הבן, ואף על פי כן חייב להסב! הלכך, נראה עיקר כפירוש השאלות. ומה שנמצא בגמרא שלנו – "אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה" – טעות סופר הוא, והתלמידים הגיהו ככה על פי פירוש רשב"ם. והעיקר, דאפילו אלמנה וגרושה לא בעיא הסיבה, כפירוש השאלות, אם לא בנשים חשובות. ובשם התוספות כתבו דשלו כולן חשובות הן:

E) Fathers, Sons, and Holy Hosts

25) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קח עמוד א

בן אצל אביו – בעי הסיבה. איבעיא להו: תלמיד אצל רבו – מאי? תא שמע, דאמר אביי: כי הוינן בי מר זגיןן אבירכי דהדדי, כי אתינן לבי רב יוסף, אמר לן: לא צריכות, מורא רבך כמורא שמים. מיתיבי: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמיד אצל רבו! – כי תניא ההיא – בשוליא דנגרי. איבעיא להו: שמש מאי? – תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי: השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב – יצא. מיסב – אין, לא מיסב – לא, שמש מינה: בעי הסיבה, שמש מינה.

26) כף החיים סימן תע"ב סעיף קטן ל"ג

בן אצל אביו צריך הסיבה וכו'. – והיכא שידענו שהאב אינו רוצה למחול, כתב שם חוק יעקב דיש לומר בטלה דעתו אצל כל אדם. אבל המשבצות זהב, אות ד', כתב דאסור להיסב, דכיבוד אב ואם הוה ספק תורה ולחומרא, והסיבה ספק דרבנן ולקולא! ופשיטא דראוי לבקש רשות מאביו. יעויין שם.

27) תוספות מסכת פסחים דף קח עמוד א

בפני רבו אין צריך הסיבה – נראה דאביו והוא רבו, נמי אין צריך, דלא גרע מרבו אחר.

מיהו, סתם אב מלמד לבנו תורה, כדאמרין בפרק קמא דקידושין (דף לא), שהבן ירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה. ואפילו הכי קאמר, "בפני אביו צריך הסיבה!"

28) ב"ח אורח חיים סימן תעב

בן אצל אביו צריך הסיבה וכו'. – שם – "בן אצל אביו, בעי הסיבה. איבעיא להו – תלמיד אצל רבו, מאי? תא שמע, אמר אביי, כי הוינן בי מר, זגין אברכי דהדדי. כי אתינן לבי רב יוסף, אמר לן, לא צריכיתו – מורא רבך כמורא שמים. מיתבי – עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמיד אצל רבו! כי תניא ההיא, בשוליא דנגרי." וכתבו התוספות (דבור המתחיל "בפני"), נראה דאביו והוא רבו, נמי אין צריך, דלא גרע מרבו אחר. מיהו, סתם אב מלמד לבנו תורה, כדאמרין פרק קמא דקידושין (לא א), שהבן ירא מאביו, מפני שמלמדו תורה, ואפילו הכי קאמר בפני אביו צריך הסיבה!" והרא"ש כתב בסתם, "בן אצל אביו, צריך הסיבה," ואפילו הוא רבו, דסתם בן אביו מלמדו תורה, וכמו שכתב רבינו. ומכל מקום, לענין מעשה, ראוי להחמיר שלא יסב הבן אלא אם כן נותן לו האב רשות, דהא ודאי לפי דברי התוספות, שכתבו בתחלה, דלא גרע מרבו אחר, איסורא נמי איכא, משום דמורא רבך כמורא שמים:

29) שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב סעיף ה

בן אצל אביו צריך הסיבה, אפילו הוא רבו מובהק. **תלמיד לפני רבו** אינו צריך הסיבה, אפילו אינו רבו מובהק, אלא אם כן יתן לו רבו רשות. **ותלמיד חכם מופלג בדורו,** אף על פי שלא למד ממנו כלום, חשוב כרבו ואינו צריך הסיבה. (ודווקא כשאוכלין על שלחן אחד, אבל אם אוכל על שלחן בפני עצמו צריך להסב.)

30) מגן אברהם סימן תעב סעיף קטן ו

(פמ"ג) (מחה"ש) **אפי' הוא רבו – דמסתמא הוא מוחל לו (אבודרהם).**

31) משנה ברורה סימן תעב ס"ק יד

(יד) **צריך הסיבה אפילו וכו' – דאף דהבן חייב בכבודו ובמוראו, וכל שכן אם הוא רבו, מכל מקום צריך הסיבה, דמסתמא אב מחיל לבניה:**

32) כף החיים סימן תע"ב סעיף קטן לד

ומיהו, משמע מדברי בית יוסף **דאם רבו רואה ושותק**, הרי הוא כאלו נתן לו רשות. וכן כתב הער"ש אות ג' פר"ח שו"ג אות מ"ו. מאמ"ר או' ב'. אלא שכתב שם המאמ"ר דמכל מקום אין לו להיסב **לכתחלה בלא נתינת רשות**, דילמא יקפיד רבו, אלא דאם עבר והיסב ולא אמר ליה רבו ולא מיד, הוי כנתינת רשות. יעויין שם.

33) שו"ת תשובות והנהגות להרב משה שטרנבאך – כרך א, סימן שו

שאלה: חיוב הסיבה אצל רבו או אדמו"ר

הנה בעיקר השאלה, הלוא ברמ"א (תע"ב סעיף ה') כתב שרק ביושבים בשלחן אחד פטור, וכאן אם לא יושב אצלו על שלחנו ממש חייב, ואף שבמשנה ברורה מביא חולקין (פר"ח), הלוא מסיק בשם הפרי מגדים שראוי לבקש רשות ולהסב, ובנידון שנשאלתי היה גם ספק אם הוא רבו מובהק. ולדעת הרמב"ם האי דינא רק ברבו מובהק עיין בעמק ברכה, (ובעיקר השאלה אם פטור בשלחן אחר, נראה שתלוי אי גרסינן כגירסא דילן "תלמיד אצל רבו" פטור בכל אופן, אבל גירסת הרמב"ם, סמ"ג, מאירי, מהרי"ל ועוד היא "תלמיד בפני רבו" ולפ"ז רק בפניו ממש כמו בשלחנו).

אמנם בשלחן ערוך שם פוסק שתלמיד חכם מופלג בדורו, אף על פי שלא למד ממנו כלום, הרי הוא רבו, ואין צריך הסיבה, וחידוש מצאתי בספר "מקור חיים" הנדפס מחדש, שחולק על התרומת הדשן שגדול הדור נקרא רבו, אבל מסכים שרב בעירו נקרא רבו ואין להסב, ומקורו מדברי המהר"ל בספרו "גבורות ה'", ודבריו הם חידוש שרב בעירו עדיף מתלמיד חכם מופלג בדור.

ומיהו, בלאו הכי, אני מסופק בעיקר דין זה, דאפשר שכל זה בזמנם שנהגו בהסיבה גמורה בשכיבה וכמבואר ברש"י סוכה ב:, אבל היום, שרק מסבים קצת על גבי כר ומטה, לא מצינו שזהו פגיעה בכבוד רבו, ואולי בזה

חייבין, ואף שבפסחים קח. איתא "כי הוינן בי מר הוי זגינן אבירכי דהדדי, כי אתינן לבי ר"י אמר לן לא צריכתו – מורא רבך כמורא שמים" – התם נמי לנטות על ברכי חבריו בפני רבו הוא חסרון בכבוד רבו, אבל להטות על כר בפני רבו, אין לנו ראייה שזהו פגיעה בכבוד רבו, וצריך ביאור. סוף דבר ישתדל לקיים מצות הסיבה, אבל אם כולם נהגו שלא להסב אצל הרב, ודאי אין ליחיד להסב, שאז הוי בגדר בזיון ופטור, ויקיים מצות מצה וד' כוסות בלעדי זה. ונראה ראייה לדברינו דהרי מפורש בשלחן ערוך ופוסקים, שאם רבו נתן לו רשות להסב, מועיל; ואם היה זה בגדר בזיון לרבו, הלא לא מועיל רשות, כמבואר בפוסקים! על כרחך, אין בזה בזיון, אלא רק חסרון כבוד ומורא רבו, וכהיום בצורה שאנו מסובים, אין אפילו חסרון כבוד. ומכל מקום, נראה שאם כולם נמנעים להסב מפני כבוד הרב, והוא יסב, הוי זה זלזול ברבו; אבל מדינא, נראה שראוי לכולם להסב, ולרב ליתן להם רשות, וכמו שכתבנו.

(34) ערוך השולחן אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

הב"ח כתב דאָבל אינו מיסב, ודחו דבריו הח"י והכנסת הגדולה. אבל הט"ז והמגן אברהם הביאו זה, ואצלינו נוהג להסב, אך לא בריבוי כרים. ובלבישת הקיט"ל – יש דיעות, ויכול לעשות כרצונו. ודו"ק.

(35) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קח עמוד א

פרקדן – לא שמיה הסיבה, ולא עוד – אלא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה. הסיבת ימין – לא שמה הסיבה, ולא עוד – אלא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה.

F) Go Ahead, Make Me ... Err ... Try and Stop Me!

(36) משנה ברורה סימן תעב סעיף קטן טו

(טו) אינו צריך הסיבה – משום דברישא אמר "צריך", נקט הכא "אינו צריך". אבל באמת, איסורא נמי איכא להסב בפניו, דמורא רבו כמורא שמים.

(37) מגן אברהם סימן תעב סעיף קטן ו

כל הפטור ומיסב, נקרא הדיוט (ט"ז רש"ל), ויצא לו דין זה מהירושלמי פרק קמא דשבת. ובאמת כתב הבית שמואל דצריך להתיישב בדבר, שהרי כמה פעמים מצינו שמחמירין בדבר שאנו פטורים בו:

(38) כף החיים סימן תע"ב סעיף קטן מו

... כיון דאיכא בהו ספיקא, וקיימא לן בעלמא ספיקא דרבנן לקולא, אלא דהכא יש להחמיר מטעמים הנזכר, אפשר לומר בדיעבד, אם שתאן בלא הסיבה, דיצא. ועוד, שיש לצרף לזה גם כן דעת ראבי"ה, דסבירא ליה בזמן הזה אין צריך הסיבה. וכן דעת קצת מאחרונים, כמו שכבת לקמן אות מח, יעויין שם.

(39) טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

וכל מי שצריך הסיבה – אם אכל ושתה בלא הסיבה, לא יצא.

(40) שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב

סעיף ז | כל מי שצריך הסיבה, אם אכל או שתה בלא הסיבה – לא יצא, וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה. הגה: ויש אומרים דבזמן הזה, דאין דרך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו שבדיעבד יצא בלא הסיבה (אגודה פרק ע"פ). ונראה לי, אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה, אין לחזור ולשתות בהסיבה דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות; אבל בשני כוסות ראשונות, יחזור וישתה בלא ברכה (מנהגים), וכן באכילת מצה. ולכתחלה יסב כל הסעודה (מהרי"ב).